

Podlistak „Žene, mir, bezbednost“ oktobar 2012.

Poštovane čitateljke i čitaoci, objavljivanjem ovog feljtona želimo da donesemo boljem informisanju o dokumentima UN o bezbednosti, demilitarizaciji, većem uticaju žena na rešavanje postkonfliktnih problema, pre svega u Srbiji, ali i na zapadnom Balkanu. Nadamo se da će Podlistak čitati one i oni koji se interesuju za preispitivanje tradicionalnog koncepta nacionalne bezbednosti, reformu sektora bezbednosti, rodnu dimenziju bezbednosti, bezbednosne integracije i feminističko-antimilitaristički koncept bezbednosti. Solidarnost i uzajamna podrška su za Žene u crnom koncept i praksa ljudske bezbednosti koja se ne zasniva na moći oružja, već na širenju vrednosti pravde, feminizma, antifašizma, antimilitarizma, poštovanja ljudskih i prava, interkulturalnosti... Očekujemo vaše priloge o ovim pitanjima. Podlistak izlazi mesečno na srpskom i engleskom jeziku. U elektronskom formatu je dostupan na internet stranicama www.zeneucrnom.org

Uredništvo

Sadržaj

I Žene u crnom i Rezolucija 1325

Tragično iskustvo silovanja	3
Drugi krug protiv kasetne municije	4
Ikone sekularne države	5
Začetak povelje bezbednosti	5

II Aktivnosti Žena u crnom na demilitarizaciji bezbednosti

Kažnjavanje ljubavi	6
Ko je rekao bezbednost?	7
Slatkišima na kamenje	9
Niko neće Paradu ponosa	9
Zločin u Lovasu posle 21 godine	10
Slavonska polja – polja smrti	11
Rodoljublje u obliku zločina	14
Osam godina od ubistva gardista	15
Otpor žena ratu	16
Ćutnja glasnija od mržnje	17
Ljudska i glavica kupusa	19

III In memoriam

Sećanje na Nenu Kostić	19
------------------------	----

IV Iskustva drugih

Rat nam je uzimao sve	22
Nikolićevo negiranje genocida gura Srbiju u izolaciju	25
Neman je na vratima (Andrićevog venca)	27

Žene u crnom i Rezolucija 1325

Tragično iskustvo silovanja

U Zagrebu je 18. oktobra održana konferencija Regionalnog ženskog lobija, nevladine udruge koja okuplja političarke i aktivistice iz regije. Razgovaralo se o položaju i ulozi žena u konfliktima i njihovom razrešavanju u ambijentu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN. Regionalni ženski lobi osnovan je 2006. u Zagrebu.

„Verujemo u potencijal žene i verujemo da žene donose nove vrednosti u politiku i upravu“, kazala je potpredsednica Vlade Kosova i sadašnja predsednica Regionalnog ženskog lobija Edita Tahiri na početku konferencije.

Silovanja u ratu jedan su od najozbiljnijih elemenata nasleđa ratova iz devedesetih i bili su jedna od tema konferencije. Hrvatski predsednik Ivo Josipović sugerirao je zašto najveći broj silovanja u ratu u Hrvatskoj još nije procesuiran: „Zbog različitih predrasuda među ženama, među svjedocima i u pravosuđu nisu poduzete odgovarajuće aktivnosti da se počiniteljima zločin zaista i dokaže na odgovarajući način“, rekao je. Članica Upravnog odbora Regionalnog ženskog lobija iz Bosne i Hercegovine Memnuna Zvizdić ocenjuje da kažnjavanje silovanje nije prioritetni problem u njenoj državi.

Izvršna direktorka grupe za podršku ženama, žrtvama ratnih silovanja Medica s Kosova Veprora Shehu kaže da sada pomažu 103 žene, žrtve silovanja u ratu kako bi mogle da se pojave na suđenjima: „Žene moraju svedočiti o svom tragičnom iskustvu, a teško je pronaći drugu ženu koja bi to potvrdila, jer su one često jedna drugoj obećale da neće nikome govoriti o tome kako su zajedno silovane i zlostavljane“, navodi Shehu.

Članica Upravnog odbora Regionalnog ženskog lobija iz Srbije Sonja Biserko upozorava da je implementacija Rezolucije 1325, koja predlaže veće učešće žena u donošenju odluka u rešavanju konflikata i traži zaštitu žena u ratnim konfliktima na jugoistoku Evrope vrlo spora.

Staša Zajović iz Žena u Crnom Srbije govorila je o "Pristupanju pravosuđu za preživjele žrtve seksualnog nasilja nad ženama u ratu" i njegovim implikacijama. Podsetila je da su Žene u crnom krajem 1992. sa srodnim feminističkim organizacijama uputile apel Feministkinja Beograda u kome se između ostalog traži da se silovanje i svi drugi vidovi seksualnog nasilja nad ženama u ratu proglaše za ratni zločin i da se formira međunarodni sud koji bi krivično gonio odgovorne za silovanje u ratu. Sud bi trebalo da čine isključivo žene. Više od 20 godina Žene u crnom nisu prestale da zahtevaju pravdu za žene, žrtve seksualnih zločina.

Kako „institucionalni pravni sistem veoma često ne zadovoljava pravdu, civilno društvo preuzima odgovornost za pravdu, stvaranjem alternativnog pravnog sistema koje čine narodni i ženski tribunali. U Srbiji od kraja 2010. postoji Nacionalni akcioni plan za Rezoluciju 1325 koju vlasti Srbije selektivno i arbitrarno upotrebljavaju, umesto da se u skladu sa Rezolucijom, član 12, Srbija založi 'da spreči nekažnjivost i krivično goni odgovorne za genocid, zločine protiv čovečnosti i ratne zločine, uključujući i one koji se odnose na seksualno i drugo nasilje nad ženama i devojkama'“, kaže Zajović. Dodaje da Srbija zloupotrebljava Rezoluciju 1325 time što je izrada Nacionalnog akcionog plana

za njenu primenu bila netransparentna, nedemokratska i neparticipativna. I preko ove „ženske“ rezolucije država saraduje samo sa organizacijama koje poslušno slede potrebe države, karakter dokumenta je izrazito militaristički, putem Rezolucije 1325 Srbija pretenduje da se promovise kao regionalni lider u njenoj primeni i da se „kandiduje“ kao jedan od značajnih faktora u multinacionalnim operacijama, njom dizajnira Srbiju kao mirnodopsku „silu“, proizvodi njenu prošlost bez rata i pere krvave tragove ratnih zločina.

Zajović tvrdi da je je film „U zemlji krvi i meda“ Anđeline Žoli (Angelina Jolie) o silovanjima Bošnjakinja pretvoren u opasnost po nacionalnu bezbednost u Srbiji, da je difamirana prof. dr Dragana Dulić, bivša dekanica Fakulteta za bezbednost Univerziteta u Beogradu. Profesorki se zamera što saraduje sa Ženama u crnom, što je podržala Pride, a najviše joj se zamera što je studentima stavila na raspolaganje raznovrsnu literaturu o ratnom zločinu silovanja. Žene u crnom oštro su se usprotivile blaćenju profesorke Dulić, a kampanji solidarnosti sa prof. Dulić pridružile su se desetine istaknutih članova/ica akademske zajednice, organizacija civilnog društva iz Srbije, ali i regije, objasnila je Zajović.

Drugi krug protiv kasetne municije

„Nakon prve peticije i prikupljenih više od 850 potpisa građana/ki širom Srbije, Žene u crnom nastavljaju akciju STOP KASETNOJ u cilju pritiska na institucije Srbije da potpišu Konvenciju o zabrani kasetne municije. Sada organizacije Mreže Žena u crnom organizuju novu peticiju za potpisivanje Konvencije. Akcija potpisivanja peticije predstavlja najviši akt građanske odgovornosti i solidarnosti sa svim žrtvama kasetne municije. Potpisivanje Konvencije je važno jer žrtve kasetnih bombi u Srbiji nemaju pravo na međunarodnu pomoć, zato što Srbija nije potpisnica Konvencije“, kaže se u saopštenju Žena u crnom 25. oktobra.

U saopštenju se ocenjuje: „Nastavkom akcije potpisivanja peticije podsećamo institucije i građanke/e da je Srbija jedina država u regionu koja nije potpisala ovu konvenciju, da je u vreme NATO bombardovanja na Srbiju bačeno oko 300.000 kasetnih bombi, da su žrtve kasetne municije u 97% slučajeva civili“.

Saopštenju se osim Žena u crnom, Beograd pridružila i Mreže Žena u crnom Srbije (Pešćanik - Kruševac, Nezavisni ženski centar - Dimitrovgrad, Udruženje Roma - Novi Bečej, Udruženje Roma Danica - Pančevo, Žene za mir - Leskovac, Esperanca - Novi Sad, Ženska alternativa - Sombor, SOS za žene i decu žrtve nasilja - Vlasotince, Žene juga - Piroć, Centar za devojke, Ženski prostor, Olivera Nosov - Niš, Fenomena - Kraljevo, Alternativni krug - Kragujevac).

One su pozvale javnost da se priključe akciji 25. oktobra i kao odgovorna/i građanin/ka potpisivanjem peticije doprinesu da Srbija postane zemlja mira, zdravlja i solidarnosti! Jer, „U Srbiji ima više od tri miliona komada ilegalnog oružja“.

Učesnice i učesnici protesta u Beogradu su nosili transparente na kojima je pisalo: „Država

Srbija je odgovorna za potpisivanje Konvencije"; „Potpišite Konvenciju o zabrani kasetne municije"; „Potpisivanje Konvencije = POMOĆ ŽRTVAMA"; „Prestanite da izvozite oružje"; „Ne sme da bude novih žrtava"; „Razoružajte Srbiju - potpišite Konvenciju"; „Jedan potpis menja sve”.

Potpisujući zahtev u gradovima Srbije, neke od žrtava su obrazložile zašto to rade: „Izgubio sam obe noge i vid na desnom oku. Lobiram da se ovo oružje zabrani i promovišem Konvenciju”; “U Nišu su od kasetnih bombi stradala deca, bolesni i trudnice. To samo pokazuje kakav odnos ima država prema nama koji smo imali sreću da preživimo”.

Ikone sekularne države

Na godišnjicu izglasavanja Rezolucije 1325 - 31. oktobra dvočlana delegacija Žena u crnom pokušala je da preda za predsednika Srbije Tomislava Nikolića koji je i predsedavajući Saveta za nacionalnu bezbednost i Aleksandra Vučića, koji je sekretar Saveta, peticiju i razglednice sa potpisima 2.046 građana i građanki. Međutim, kada su pokušale da u zgradi SIV-a predaju pošiljku - paket (1mx70cm) službenice su ih odbile: „Takav materijal ne možemo da primimo, jer ne znamo šta je”. Kada su Staša Zajović i Gordana Subotić htele da uzmu lične karte koje su ostavile na ulazu desio se incident. Zajović je službenicu ljubazno pitala: „Zašto ima toliko verskih simbola u jednoj svetovnoj državnoj instituciji”, jer je čitav zid iznad šaltera, pored koga svakog dana prolazi mnogo ljudi, službenika/ca okičen verskim kalendarima i ikonama. Službenica je odgovorila osornim tonom: „Šta hoćete? Ovo je Srbija, pravoslavna država”. Zajović je konstatovala: „Ovo je svetovna država i ni u jednoj državnoj instituciji ne smeju da budu istaknuti verski simboli”. Službenica je drsko odgovorila: „Šta to vama smeta?”. Zajović je odgovorila: „Zato što sam građanka i smeta mi što je time prekršeno Ustavom zagarantovano pravo na odvojenost crkve od države”. Službenica je ponovila: „Srbi su pravoslavni i šta to vama smeta”. Na pitanje Zajović kako se zove, odgovorila je „Jelena”. Prezime nije htela da kaže: „Neću da vam kažem, šta se to vas tiče”. Zajović je rekla da će se žaliti na ovaj, još jedan dokaz totalne teokratizacije države. Žene u crnom će sa Koalicijom za sekularnu državu zbog ovoga podneti žalbu zaštitniku građana i ostalim institucijama.

Začetak povelje bezbednosti

Žene u crnom (ŽuC) su 12. i 13. oktobra u Nišu organizovale seminar “Orodnjavanje ljudske bezbednosti – ka feminističko-antimilitarističkom pojmu bezbednosti” u okviru projekta “Orodnjavanje humane bezbednosti” (Engendering human security) koji je počeo juna 2011. godine. U okviru projekta realizovan je nezavisni monitoring primene Nacionalnog akcionog plana (NAP) za Rezoluciju 1325. koji su ŽuC radile od juna 2011. godine sa osam organizacija civilnog društva iz Srbije i iz Mreže Žena u crnom.

Na osnovu istraživanja sačinjen je „izveštaj iz senke“ - „Nezavisni monitoring primene Rezolucije 1325 u Srbiji“, koji sadrži rezultate istraživanja i praćenja indikatora od jula 2011. do maja 2012. godine. Radna grupa se kontinuirano obraćala institucijama iz užeg i šireg sektora bezbednosti, a najviše Ministarstvu odbrane kako bi sačinila indikatore primene NAP-a. Institucije, pre svega, Ministarstvo odbrane, uglavnom su se oglašivale o zahtevu.

Na seminaru je učestvovalo 27 učesnica i učesnika iz Beograda, Niša, Leskovca, Pirota, Doljevca, Vlasotince, Dimitrovgrada i Kragujevca. Učesnice i učesnici su imali priliku da se upoznaju sa monitoringom Rezolucije 1325 u Srbiji, Rezolucijom Žena u crnom „Žene, mir, bezbednost“ iz 2005. godine i iskažu šta ugrožava njihovu bezbednost. Dr Jelena Simić sa Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu analizirala je i odgovarala na pitanja o zloupotrebama međunarodnih dokumenata u oblasti zdravstva. Ovim seminarom su Žene u crnom započele pisati Feminističko-antimilitarističku povelju bezbednosti u saradnji sa ženskim organizacijama civilnog društva.

Gordana Subotić

II Aktivnosti Žena u crnom na demilitarizaciji bezbednosti

Kažnjavanje ljubavi

Ne postoji politička volja države Srbije da stane na put homofobičnom nasilju, izjavio je 3. oktobra predstavnik organizacije Žene u crnom Miloš Urošević i ocenio da su fašističke grupe, koje prete LGBT populaciji, deo države.

„Ja sam radikalni feminist. Prva važna stvar jeste da mi moramo razumeti šta znači biti homoseksualan, a šta heteroseksualan, te da naše seksualnosti odlučuju o tome da li ćemo živeti ili umreti, jer najčešće, mi homoseksualci smo mrtviji od mrtvih. Druga važna stvar jeste da mi, koji živimo gay i lezbejsku egzistenciju, znamo da je naše iskustvo neprenosivo. Treća važna stvar jeste konstantan strah koji osećamo. Fizički napadi na naš telesni integritet razbijaju naš osećaj sopstva. Strah, izdvojenost i usamljenost su u korenu naših iskustava. Mi smo uvek u ratnom stanju, koje zvanično nikada nije objavljeno, ali koje odnosi žrtve“, rekao je Urošević tokom panela u okviru Pride week-a: „Rod i seksualnost, uzroci nasilja nad LGBT osobama i ženama“.

Urošević na četvrto mesto stavlja suočavanje sa mržnjom „tom porukom o poželjnosti naše smrti, koja nam je upućena onog trenutka kada smo se rodili kao homoseksualni, zbog naše drskosti da pretpostavimo kako imamo ikakvo pravo na život. Mi smo jedina grupa ljudi na svetu koju ubijaju samo zbog onoga koga volimo. Peta važna stvar jeste živeti u prostoru nekažnjenog i nekažnjivog nasilja. Izloženi smo nasilju zato što govorimo istinu. Šesta važna stvar jeste da je heteroseksizam zapravo politički pokret koji ima za cilj ne našu političku diskvalifikaciju, nego fizičku eliminaciju. Sedma važna stvar jeste da se suočavamo sa tišinom: ćutanje o nama, brisanje naših egzistencija,

naše odsustvo iz istorije itd. Tišina proizvodi ranjivost. A mi, da bismo preživeli moramo neprestano da razbijamo urotu ćutnje", rekao je Urošević.

On je zaključio izlaganje osvrtom na sadašnju Srbiju: „Mi koji se bavimo ljudskim pravima imamo odgovornost da imenujemo razne desničarske, klerikalne, nacionalističke, navijačke grupe kao fašističke. Obraz, Naši, 1389, Dveri jesu fašističke grupe koje deluju kao nedržavni akteri, a zapravo su pod kontrolom delova nerasformiranih tajnih službi iz Miloševićevog zločinačkog režima. To su isti oni koji su Vukovar oslobodili od života do temelja, koji su pucali na Sarajevo 1.425 dana, isti oni koji su silovali 30.000 Bošnjakinja, koji su počinili genocid u Srebrenici, koji su više od 800.000 Albanaca deportovali sa Kosova. U ratu su ubijali one drugog imena, a u takozvanom miru ubijaju nas. To su isti oni koji su razbili Paradu ponosa 2001, isti oni koji su nam 2009. poručivali „Ubi, zakolji da peder ne postoji“, „Beogradom krv će liti, gej parade neće biti“, 2010. „Čekamo vas“, a 2011. „Pedere u blendere“. Još jedan dokaz da se radi o fašistima jeste 'Proglas srpskim neprijateljima' na sajtu Obraza. U delu namenjenom „seksualnim perverznicima“ piše: „Za vas neće biti ni ljudske ni božije milosti. Bićete najstrožije kažnjeni i iskorenjeni.“ Ključna reč je 'iskorenjeni'. Ona podrazumeva fizičko uništenje svih nas različitih. To su fašisti koji su deo države Srbije i koje Srbija koristi kada joj je to potrebno. Fašističke organizacije se nalaze na platnom spisku vlade Srbije. Imaju otvorenu podršku zločinačkih institucija poput Srpske pravoslavne crkve koja je u ratu blagosiljala 'škorpione' koji su klali one drugog imena, blagosiljala genocid i Srpske akademije nauka i umetnosti čiji članovi javno pružaju podršku fašistima. Tu su i poslanici i poslanice nacionalističkih stranaka: Srpske radikalne stranke, Nove Srbije, Demokratske stranke Srbije. Fašističke grupe su izvođači radova nacionalnih radnika za nacionalnu stvar. Mi ne smemo dozvoliti da država Srbija još jednom ukine naše živote tako što će da zabrani Paradu ponosa. Mi ne smemo dozvoliti državi Srbiji da nas i ove godine sahrani u tišini. Državi Srbiji poručujemo: Fašizam nije sloboda govora. Fašizam ne može i ne sme da bude sloboda govora. Za antifašiste sloboda govora, za fašiste, tišina molim!“.

Predstavnic organizacije Centar E8 Aleksandra Maldžiski navela je na skupu rezultate istraživanja, prema kojem 58 odsto ispitanih mladića uzrasta od 14-19 godina ne bi htelo da ima druga geja, a 66 odsto se gadi kad se muškarac ponaša kao žena. Oko 38 odsto smatra da je nasilje prema homoseksualcima uvek opravdano. Predstavnik organizacije Kultur park Rade Bunčić predstavio je projekat Muzeja nasilja. Veoma je važno da se napokon uvede institut zločina iz mržnje, zaključio je on.

Ko je rekao bezbednost?

“Ako država zabrani Paradu ponosa, to znači da je ili izgubila monopol sile i postala slaba država, ili je u pitanju njena vrlo dobra saradnja sa paravojnim i parapolicijskim formacijama koje prete nasiljem i zastrašuju javnost”, rekla je Jelena Milić, direktorka Centra za evroatlantske studije, na diskusiji “Neko je rekao bezbednost?” 2. oktobra u beogradskom “Medija centru”. Diskusija je deo manifestacije “Nedelja ponosa” koja je počela 1. i trebala je da traje do 6. oktobra. Parada ponosa – šetnja beogradskim ulicama je uoči manifestacije zabranjena.

“Kada govore o razlozima za zabranu Parade ponosa, političari koriste termin 'bezbednosni rizik'. Ovde nije u pitanju bezbednosni rizik, već bezbednosna pretnja. Rizici se odnose na prirodne nepogode koje je često teško predvideti, a kod pretnji morate da pratite rad ekstremističkih grupa

i reagujete. I Aleksandar Vučić i Ivica Dačić depersonalizuju izvore pretnji, a to su, po nama, paravojne ili parapolijske formacije, a ne huligani. Te ekstremističke grupe imaju strukturu, komandni lanac, opremu za komunikaciju, relevantne podatke", istakla je Milić.

"U Strategiji nacionalne bezbednosti Srbije ne spominju se bezbednosne pretnje u vezi sa Paradom ponosa, što govori da Srbija bezbednost posmatra u tradicionalnom ključu, a ljudskom bezbednošću se bavi samo deklarativno. U fokusu tradicionalnog koncepta bezbednosti su bezbednost države, nacionalno jedinstvo i integritet, a u fokusu koncepta ljudske bezbednosti su ljudski život i ostvarivanje ljudskih prava. Ljudska bezbednost posmatra bezbednosne probleme zajednice u ljudskom ključu i stavlja akcenat na bezbednost ljudskog života, bezbednost pojedinca i ostvarivanje njihovih ljudskih prava, obzirom na pretnje životu, zdravlju, zarađivanju, ličnoj sigurnosti i ljudskom dostojanstvu. Koncept ljudske bezbednosti polazi od toga da opstanak i dostojanstvo ljudskih bića zahtevaju „slobodu od straha" i „slobodu od oskudice". I zahteva zaštitu i promociju ljudskih prava umesto zaštite i promocije državnih prava", kaže Gordana Subotić iz Žena u crnom.

Ona dodaje da je koncept ljudske bezbednosti prvi put objašnjen 1994. godine u Izveštaju o ljudskom razvoju UNDP-a, koji je definisao sedam dimenzija ljudske bezbednosti: ekonomsku bezbednost, bezbednost hrane, zdravlja, životne sredine, ličnu bezbednost, socijalnu i političku bezbednost, smatra predstavnica Žena u crnom.

Na listi „bezbednosnih rizika" nabrojanih u Strategiji nacionalne bezbednosti (opasnost od oružane agresije, separatističke težnje, nezavisnost Kosova...) ne spominju se „bezbednosni rizici" zbog kojih je otkazan Prajd 2011. Dimenzije ljudske bezbednosti kojima se Srbija bavi samo uoči Prajda su lična i politička bezbednost. Koncept ljudske bezbednosti podrazumeva kontinuiran rad na unapređenju ljudskih prava i sigurnosti svih građana i građanki u svim dimenzijama ljudske bezbednosti, bez obzira kojoj zajednici pripadaju, ne samo kada se ostvarivanju njihovih ljudskih prava preči fizičkim nasiljem, zaključila je Subotić.

Direktor Komiteta pravika za ljudska prava Milan Antonijević je takođe naglasio da Vlada Srbije ne želi na pravi način da se bavi bezbednošću građana: "Bezbednost građana posmatra se olako, a koristi se kao izgovor za zabranu Parade. Zločin iz mržnje i dalje nije uključen u Krivični zakon Srbije. Postupci za napade tokom i uoči proteklih Parada pokrenuti su na inicijativu NVO, ali suđenja su vrlo spora", zaključio je Antonijević.

Slatkišima na kamenje

U znak podrške prijateljima i prijateljicama iz LGBT organizacija iz Makedonije, LGBT aktivisti iz Srbije, među kojima aktivisti i aktivistkinje Žena u crnom protestovali su 30. oktobra 12 sati pred zgradom ambasade Makedonije u Beogradu sa transparentima na srpskom, engleskom, makedonskom i albanskom jeziku, pod zastavama i kišobranima duginih boja. Skup su organizovali Labris i Queeria centar. Prema istraživanju Međunarodne lezbejske i gej asocijacije, Makedonija je država sa najvišim stepenom homofobije u Evropi.

Organizatori skupa uputili su i pismo ambasadoru Makedonije u Beogradu Ljubiši Georgievskom, u kome su osudili članove makedonske vlade, sveštenstvo i medije koji pojačavaju netrpeljivost prema LGBT zajednici u Makedoniji. Predstavicima ambasade kao znak dobre volje uručena je koprpa sa voćem i slatkišima sa pismom za ambasadora. Skup u Beogradu je jedan u nizu podrške gej organizacija iz regiona LGBT zajednici u Makedoniji.

Napadi na LGBT zajednicu u Makedoniji počeli su 12. oktobra, kada je ministar rada i socijalne politike Spiro Ristovski nazvao nastojanja LGBT organizacija za povećanje vidljivosti i zaštitu LGBT osoba od diskriminacije, kao "zahtev za legalizaciju istospolnih brakova" koje on i njegova vlada "neće dopustiti" jer vlada "promoviše zdravu naciju" u kojoj "dete treba da odraste u braku, u kom treba da postoji majka i otac, kao jedina prava biološka osnova života". Dnevni list „Večer“ objavio je 15. oktobra na naslovnoj strani "NE istospolnim brakovima u Makedoniji". U homofobnu kampanju uključili su se i ministar unutrašnjih poslova, sindikati, sportisti i udruženja penzionera. U Skoplju je 23. oktobra svečano otvoren prvi LGBT centar u Makedoniji, uz podršku ambasade Holandije. Već idućeg jutra je kamenovan.

Niko neće Paradu ponosa

Žene u crnom su uz Koaliciju za pristup pravdi i Koaliciju protiv diskriminacije 3. oktobra pozvale Vladu Srbije da javno odgovori "da li su pripadnici LGBT zajednice građani trećeg reda, da li su oni jedina grupa kojoj se konstantno, iz godine u godinu, negira pravo na okupljanje i izražavanje mišljenja, da li je državna vlast slobodna od obaveze poštovanja i zaštite njihovih prava garantovanih Ustavom".

Koalicija protiv diskriminacije i Koalicija za pristup pravdi konstatuju da niz godina najodgovorniji predstavnici nadležnih državnih organa ističu isto: "Održavanje Parade ponosa je pitanje koje se tiče bezbednosti, a ne ljudskih prava. Ovaj proizvoljan i izveštačen politički stav koji ljudska prava suprotstavlja pravu na ličnu bezbednost ljudi, ima za cilj da u javnosti prikrije podudarnost političkih ideologija onih koji pribegavaju nasilju u društvu i koji se zovu huligani i onih kojima je povereno da se u ograničenom vremenskom periodu brinu o zaštiti od nasilja u društvu i koji se zovu aktuelni predstavnici državne vlasti", kaže se u pozivu.

"I jedni i drugi ne žele Paradu ponosa zbog toga što su prema njoj razvili lični politički animozitet... Koalicija protiv diskriminacije i Koalicija za pristup pravdi zahtevaju od Vlade Republike Srbije da ove godine donese hrabru odluku i izađe iz začaranog kruga nasilja koje rađa jalovu politiku.

Oduprite se nasilju, stanite u odbranu prava i sloboda kao osnovnih vrednosti društva, pokažite zube političkim ekstremistima... U suprotnom, zadržaćete položaj saučesnika u kršenju ljudskih prava", saopštavaju Žene u crnom posredstvom dve koalicije iz Srbije.

Zločin u Lovasu posle 21 godine

Dana 18. oktobra 2012. predstavnice i predstavnici Žene u crnom će prisustvovati komemoraciji i obeležavanju godišnjice zločina u Lovasu 1991, saopšteno je.

„Mirovna grupa Žene u crnom podseća da se tog dana navršava 21 godina od ratnog zločina u selu Lovas, u Republici Hrvatskoj, čiji su izvršioци pripadnici agresorske JNA, uz pomoć pripadnika Teritorijalne odbrane, lokalne civilno-vojne vlasti, paravojnih jedinica „Dušan Silni“ i „Beli orlovi“. Od 10. do 18. oktobra, kao deo organizovanog zločina režima Slobodana Miloševića u selu je ubijeno 70 osoba. Sudsko veće Specijalnog suda u Beogradu osudilo je 26. juna na 128 godina zatvora četrnaestoricu pripadnika bivše JNA, Teritorijalne odbrane i paravojne formacije „Dušan Silni“, zbog ubistva najmanje 70 hrvatskih civila u selu Lovas 1991. godine. Tužilaštvo za ratne zločine je tražilo 160 godina zatvora“, kaže se u saopštenju Žena u crnom.

„Prema rečima predsedavajućeg sudije Olivera Anđelković, dokazana je većina navoda optužnice. Preživeli su svedočili da su 18. oktobra '91. godine pripadnici samoproklamovane lokalne vlasti grupu Hrvata naterali u minsko polje da ga razminiraju. U eksplozijama su poginula 22 civila. U mesecima terora u ovom pograničnom selu, većinsko hrvatsko stanovništvo moralo je da nosi bele trake oko ruke, mučeno je i prebijano, primoravano na rad i sakupljanje leševa sunarodnika. Neki su odvedeni u koncentracione logore u Srbiji. Visoki oficiri tadašnje JNA, pod čijom je komandom izvršen ovaj zločin nisu optuženi. Time je iskrivljen karakter rata u Hrvatskoj“, smatraju Žene u crnom. „To je bio agresorski, zločinački poduhvat jedinica JNA, paravojnika iz Srbije i teritorijalaca, jer je tokom suđenja dokazano da nije bilo oružanog otpora stanovnika Lovasa“, navodi se u saopštenju.

Suđenje za zločine u Lovasu počelo je 17. aprila 2008. godine. Saslušana su 194 svedoka, koji su, prema navodima Tužilaštva, zajedno sa članovima sudskog veća, bili izloženi brojnim pritiscima. Žene u crnom i rodbina žrtava su razočarani, jer je sud kao olakšavajuće okolnosti za optužene navodio da je „oženjen“, „otac troje dece“, „nije osuđivan“, „iako bolestan uredno se odazivao pozivu za suđenje“, kažu Žene u crnom.

Presudom je po ko zna koji put pogrešno interpretiran karakter sukoba na području bivše SFRJ: relativizovana je odgovornost združenog zločinačkog poduhvata u kome je učestvovala JNA, vojska svih republika SFRJ koja je u ime Srbije napala drugu republiku SFRJ, rečeno je u saopštenju.

„I na kraju, ali ne i najmanje važno. Žene u crnom žele da podsete da, iako se nekoliko puta pozvala na uverljivo i verodostojno svedočenje Snježane Krizmanić, sutkinja nije optuženog Aleksandra Nikolaidisa osudila za silovanje Krizmanić. Ovo je još jednom pokazalo neosetljivost pravnog sistema za zločine nad ženama u ratu“, zaključuje se u saopštenju Žena u crnom.

Slavonska polja – polja smrti

Dva dana nakon početka suđenja Goranu Hadžiću, premijeru nečega što se zvalo „Srpska autonomna oblast Slavonija, Baranja i Zapadni Srem“, u Lovasu, hrvatskom seocetu tik do granice sa Srbijom je bila komemoracija za 22 ubijenih u minskom polju. Nas šest predstavnica i predstavnika Žena u crnom krenuli smo u Lovas da njegovim žiteljima i žiteljicama pokažu da nisu sami.

Dana 18. oktobra 1991. pripadnici srpskih paravojskih formacija naterali su 51 stanovnika Lovasa da se uhvate za ruke, uđu i svojim životima „čiste“ minsko polje. Kad su prve mine eksplodirale, Srbi su počeli da pucaju na preživjele. Poginule su 22 osobe. Jedan civil je ubijen ranije jer nije mogao da hoda, pa ni da uđe u minsko polje. Minsko polje su postavili inženjerci JNA 11. oktobra, dan nakon što su osvojili selo, a posle šest dana im više nije trebalo. Mapu minskog polja nisu ostavili.

Hadžićev tužilac je opisao kako je u Iloku, gradu Hrvatske koji je najbliži Srbiji, 50 „nesrpskih“ zarobljenika odvedeno u polje deteline koje su minirale srpske snage. „Zatvorenici su morali da se uhvate za ruke i hodaju poljem mašući nogama kako bi locirali i razoružali mine. Kada je prva mina eksplodirala, srpski vojnici su pucali po zarobljenicima i ubili 21 Hrvata, a većina ostalih je ranjena“, kazao je tužilac Douglas Stringer. Na istok Slavonije su „polja koja ubijaju“ uvezena iz Azije. Na kambodžanskim „poljima koja ubijaju“, dve decenije ranije „crveni Kmeri“ ubili su za četiri godine najmanje 1.386.734 građana. Tamo daleko još sude svojim za genocid i zločine protiv čovečnosti.

Posle četiri godine suđenja i 21 godinu nakon zločina, 14 optuženika za ubistvo ukupno 70 civila u Lovasu dobilo je u Beogradu ovog juna 128 godina zatvora. Tužilaštvo je tražilo 160 godina.

Godine 2003. u Hrvatskoj se in absentia sudilo 18 za Lovas. Od njih je 14 bilo u Srbiji. Opravdano su bili odsutni iz Hrvatske. Jedan optužen u Hrvatskoj svedočio je iz Beograda po službenoj dužnosti. Logistiku za ovakvo svedočenje nabavila je Srbija. Spisak optuženih za lovaški zločin u Hrvatskoj i Srbiji se nisu poklapali. Krivci su i dalje među nama. Tužilaštvo za ratne zločine Srbije može na linku www.centar-za-mir.hr/uploads/LOVAS_izvjestaji_sa_sudjenja.doc naći koga je zaboravilo u optužnici za Lovas.

Satima kasnije je onima koji su preživeli pokolj u minskom polju dozvoljeno da izvuku ranjene. Ranjenici su privatnim vozilima prebačeni u Šid. Osoblje ambulante, potpisnici Hipokratove zakletve nisu hteli da ih leče. Zakletva glasi: „U vršenju dužnosti prema bolesniku neće na mene uticati nikakvi obziri, vera, nacionalnost, rasa, politička ili klasna pripadnost. Apsolutno ću poštovati ljudski život od samog početka“. Ni osam kilometara od Šida je manastir Privina glava čiji je starešina Gavrilo blagosiljao paravojsnike iz „Škorpiona“ koji su ubili šestoricu Srebreničana, od kojih su trojica maloletnici. Kleči 18. oktobra 2012. transparent na pročelju Crkve sv. Nikolaja u Šidu: „Sveti kneže Lazare, moli Boga za nas“.

Ubistva u Lovasu su trajala do 20. oktobra. Prestala su ne zato jer je tog dana Beograd slavio oslobođenje od fašista. Preostali Lovlašćani su na Badnje 1991. večer pobjegli iz sela. Masakr u Lovasu je bio i u optužnici Slobodana Miloševića. On uključuje i ubistva u susednom selu Opatovci. U Lovasu je živelo 85,7 odsto Hrvata, a u Opatovcu sa 550 meštana, osim 43,4 odsto Hrvata bilo je i 21,1 odsto Mađara. Od 75 civila ubijenih u Lovasu i Opatovcu 12 su žene. Četiri žrtve su mlađe od 20 godina, a 32 starije od 50 godina. Tihomir Pavošević je na dan napada na Lovas uzalud molio majku, sestru i baku da se sklone. Sve tri su ubijene. Od 68 ekshumiranih osoba iz masovne grobnice u Lovasu, osim

ove tri žene, ima i po četvero iz iste porodice - Sabljak, Luketić, Krizmanić.

Mihaela Sabljak je posle 21 godine, ovog leta, našla mrtvog muža u šumi. Lovas je bio generalna proba bitke za Vukovar, 20-ak kilometara jugozapadno, 18. novembra 1991.

Lovas je na hrvatskim padinama Fruške Gore, a Opatovac na suprotnoj obali Dunava od Apatina. I hrvatski (Opatovac) i srpski toponim (Apatin) imaju isto poreklo: „opatija” – mesto gde vlada niži po činu u katoličkoj hijerarhiji. Neko srećnije selo Lovas - sa 300 stanovnika postoji i severnije, u Mađarskoj.

Svedok na suđenju Željko Cirba rekao je da je prva neugodna situacija bila za vreme žetve 1991. godine, kada je JNA zaustavila kombajne, traktore i prikolice. „Bilo je neugodno završavati žetvu u nazočnosti cijevi, oružja”. Niko nije mogao verovati da susedi mogu dovesti u Lovas „jugo” vojsku i četnike. Ljudi su ubijani po garažama, kapelicama. Sveštenik Burik je zagovarao smirivanje situacije, ubijen je par dana kasnije, priča Cirba. Kaže 18. oktobra 2012. kao vukovarsko-srijemski dožupan na minskom polju: „Kome smo mi išta skrivili. I jedan ubijeni je previše”. Čutnju prekida tišina.

U leto godine 1997. je na katoličkom groblju nađena zajednička grobnica ubijenih na minskom polju. Pobacani su u kanal 25 metara dug i metar širok. Svedok Vukoman Jovanović je video da su iz grobnice, zbog sleganja tla, provirivale ruke i noge pokopanih. Dolično su sahranjeni sledećeg proleća. Kanal je sada zelena uzvisina, dugačka 25 metara.

Na zgradi zadruga u Lovasu je spomen ploča žrtvama „Srbo-četničke okupacije”. Lokalna čitaonica je pretvorena u zatvor, katolička crkva stara 250 godina srušena sa zemljom, groblje obeščašćeno, četiri kuće u centru sela srušene da bi se baš tu napravila pravoslavna crkva, Hrvatski dom, zgrada opštine, fabrika “Borovo”, poljoprivredno dobro, sušare, silos, pogon INA uništen, mašine odnete u Srbiju sa oko 200 privatnih traktora.

Svedoka Emanuela Filića su 22. decembra tukli u podrumu privatne kuće gde je bila „milicija” pendrekom, bejzbol palicom, daskom od podneva do sutradan ujutro. Nije mogao hodati, morali su ga voditi do kuće. Tog dana, u ponedjeljak, rečeno mu je da se do četvrtka mora iseliti, jer će ga u protivnom ubiti. Svedoka Ivana Antolovića tukli su na katolički Badnjak u podrumu opštine.

Svedok Vjekoslav Babić, traktorista, je u garaži tučen 18 sati. Optuženikov otac, mehaničar mu je održavao traktor pre rata. Svedok Josip Grčanac je čuo da je među prvima poginuo Latas Milan, star 80 godina. Na razmaku od 100 koraka video je četiri leša. Naoružani su ispitivali roditelje gde su im sinovi. Josipov deda je bio zatočen u Lovasu, posle toga u Šidu, a nakon toga u logoru Stajićevo u Vojvodini. Sva imovina mu je opljačkana, zapaljene su njegova i kuća njegova sina. Imali su svu mehanizaciju, trgovinu.

Lokalni lekar, Srbin, je zet glavnooptuženog u beogradskom procesu koji je dobio 20 godina. Kaže da su i neki stanovnici Lovasa bili u jedinici „Dušan Silni“. Selo su napadali i topovi JNA. Kada su ranjeni vraćeni nezbrinuti iz Šida u ordinaciju bez struje i lekova, kapetan JNA mu je naredio da uništi evidenciju o povređenima. Svedok Tomislav Šelebaj, ratni dobošar, kaže da su pozvane na minsko polje opkolili rezervisti iz Valjeva u šarenim uniformama.

Ljubica Adamović je bila sa maloletnom decom u podrumu: „Petronije je tražio da mu predaju sve što imaju u kući. Iz džepa je izvadio tri zlatna zuba i pokazao. Da bi izbegle mučenje dale smo mu marke i zlatninu koju smo imale. Odveli su mi svekra. Želim saznati tko mi je ubio svekra“.

Stjepan Peulić je svedočio kako su Srbi tražili da Hrvati na kuće izvese bele tkanine. Video je kad je žena prezimenom Momčilović gurala u kolicima stvari iz kuće Katice Pavličević. Stvari je odvezla u kuću optuženikove majke. Svedoku su uzeli kćerkine dukate.

Martin Šafarik ispričao je da su svi meštani i meštanke koji nisu Srbi morali dolaziti u zadrugu, gde su raspoređivani na rad. Prvih mesec dana morali su nositi su bele trake na rukavima. Osim hranjenja stoke, izvoza drva iz šume svedok je morao prikupljati i sahranjivati leševe sa minskog polja koji su 4 – 5 dana ležali u kamionu. Morali su ići i po kućama i tavanima i prikupljati leševe.

Svedok Marin Pejak je kazao da je „Vojska Hrvatima zapovijedila da moraju nositi bijele trake oko ruke te da na kapije kuća moraju staviti bijele plahte, ručnike“. Svedokinja Branka Balić kaže da su iz dvorišta njenog ujaka „Trnda“ i jedan vojnik odvezli njen auto sa stvarima dece i svim dokumentima. Videla je iz susedinog podruma kako joj D. G. ubija oca 10. oktobra u 9.40 sati.

Na zidu trpezarije u kojoj je 18. oktobra 2012. dočekano manje od 30 ljudi iz Srbije koji se stide je slika zaštitnika sela: Sveti Mihovil nosi nakostrešeni klas, a ne mač kao njegov dvojniki arhangel Mihailo. Priča V. M. koji hoda na štakama: „Niti jedan od 20 četnika nije bio iz Lovasa. Po nadimcima bi rekao da su iz Zemuna. Odredi četnika su mi ulazili u kuću, ukrali sve vrijednosti koje sam imao, tukli ženu i dijete. Od povreda tijekom zlostavljanja troje mještana je umrlo. Njima su četnici otpilili noge i ruke. Vojska se nije uplitala u maltretiranje“.

U zgradi u kojoj je sa ostalim meštanima svedok bio zatočen, u vreme zatočenja bio je i Hadžić. Uhapšen lane u Srbiji. On je epilog Haškog tribunala. Od 1993. godine Tribunal je optužio 161. Procentualno, 58 odsto se izjasnilo da su Srbi, 25 odsto su Hrvati, a devet procenata Bošnjaci.

Na odlasku, turaju nam tek uzbrane jabuke u ruke. Tumači Platon u VII epigramu – dati i primiti jabuku, znači prihvatiti ponuđenu ljubav.

Tamara Kaliterna

Rodoljublje u obliku zločina

Dana 22. oktobra bilo je dvadeset godina od otmice 16 putnika bošnjačke nacionalnosti, državljana SR Jugoslavije iz sela Sjeverin (opština Priboj, Srbija) od strane pripadnika Vojske Republike Srpske i formacije „Osvetnici“. Oni su 22. oktobra 1992. iz Sjeverina krenuli svakodnevnim poslom u Priboj, autobusom preko teritorije Bosne i Hercegovine. „Osvetnici“, kojima je komandovao Milan Lukić, zaustavili su autobus koji je prelazio preko teritorije Republike Srpske u mestu Mioče i nakon legitimisanja izveli 15 muškaraca i jednu ženu. Kamionom su ih odvezli u Višegrad u motel „Vilina vlas“ gde su ih zlostavljali a potom ih odveli na obalu reke Drine i streljali.

Ubijeni su: Mehmed Šebo, Zafer Hadžić, Medo Hadžić, Medredin Hodžić, Ramiz Begović, Derviš Softić, Modhad Softić, Mujo Alihodžić, Alija Mandal, Sead Pecikoza, Mustafa Bajramović, Hajrudin Sajtarević, Esad Džahić, Ramahudin Đatović, Ediz Gibović i jedina žena među njima Mevlida Koldžić, svi iz sela Sjeverin.

Za taj zločin Okružni sud u Beogradu je u julu 2005. osudio na po 20 godina zatvora Milana Lukića, Olivera Krsmanovića (obojicu u odsustvu) i Dragutina Dragičevića, a Đorđa Ševića na 15 godina zatvora. Lukić je početkom avgusta 2005. uhapšen u Argentini i izručen Haškom tribunalu gde je 2009. osuđen na doživotnu kaznu zatvora za zločine u Višegradu.

Krsmanović je uhapšen 31. maja prošle godine na području Višegrada. Tužilaštvo BiH protiv njega vodi istragu za ratni zločin nad pripadnicima bošnjačke nacionalnosti na području Višegrada.

Obrazlažući presudu, predsedavajuća beogradskog sudskog veća Vinka Beraha-Nikićević istakla je da „zlostavljanje i ubijanje civila ne može biti vid rodoljublja, već samo strašan zločin“.

Pod naslovom „Da ne zaboravimo zločin u Sjeverinu“, Žene u crnom su 21. oktobra u saopštenju istakle da „mrtvi Sjeverinci nisu još dolično sahranjeni, sve ubice još nisu osuđene, a država Srbija nije priznala svoj zločin“.

U saopštenju se dodaje da su ovi građani i građanke Srbije ubijeni samo zbog toga što su bili Muslimani. „Žene u crnom smatraju da ni prvostepeni ni Vrhovni sud nisu prihvatili da su osuđeni pripadali vojsci Republike Srpske, koju je finansirala, organizovala i podržavala tadašnja Vojska Jugoslavije. Sudovi su prikrili odgovornost države, iako je ona utvrđena tokom suđenja. U ime ubijenih Sjeverinaca i njihovih porodica, u ime pravde, u ime dostojanstva žrtava, tražimo od Srbije da uhapsi počinioce, njihove naredbodavce i komandante, kako građani/ke Srbije ne bi bili/e zatočnici/e ni sjeverinskog, ni bilo kog drugog zločina“, kaže se u saopštenju.

Aktivistkinje Žena u crnom su 22. oktobra sa porodicama žrtava obeležile godišnjicu zločina. Na mestu podsećanja na zločine, u Miočama, bili su predstavnici opštine Priboj i Bošnjačkog nacionalnog vijeća. Na mostu preko Lima su položile venac. Prisutni su im prilazili i zahvaljivali što su došli. Nikakvo obeležje tu ne postoji za zverski ubijene građane i građanke Srbije.

Osam godina od ubistva gardista

Pred ulazom u kasarnu na beogradskom Topčideru 5. oktobra ujutro desetak aktivistkinja i aktivista Žena u crnom, položile su buket belog cveća. Uz njih su bili članovi porodica ubijenih gardista Dragana Jakovljevića i Dražena Milovanovića i pravni zastupnici porodica. Dvojica gardista su stradali 5. oktobra 2004. u ovoj kasarni pod nerazjašnjenim okolnostima. Osnovano se sumnja da su ubijeni jer su u kasarni videli haškog begunca Ratka Mladića.

Odmah nakon pucnjave, Vojska je saopštila da je Milovanović pucao na Jakovljevića i zatim izvršio samoubistvo. Potom je vojno pravosuđe utvrdilo da je Jakovljević ubio Milovanovića i izvršio samoubistvo. Kasnije je nezavisna državna komisiju došla do zaključka da je na gardiste pucala treća osoba. Izveštaj ove komisije su 2008. godine potvrdili i forenzičari američkog Federalnog istražnog biroa (FBI). Prvi put su porodice ubijenih ove godine dobile anonimna pisma potpisana sa "Bivše obezbeđenje haškog optuženika" u kojima se navodi da je za smrt njihove dece odgovoran Mladić, koji je u to vreme, kako se tvrdi, bio u objektu "Karaš" u krugu kasarne.

Advokati porodica ubijenih gardista rekli su da je Ustavni sud utvrdio da je prekršeno pravo porodica žrtava na pravično suđenje za taj zločin čime je, kako kažu, utvrdio da su vojnici ubijeni. Ustavni sud je odluku doneo 18. jula, ali porodice još nisu obaveštene o tome.

Roditelji gardista, Janko Jakovljević i Petar Milovanović, poručili su da posle osam godina očekuju pravdu i da nemaju poverenja ni u sadašnje vlasti jer im još niko nije odgovorio na pitanja u anonimnom pismu ko navodno stoji iza ubistva njihovih sinova. Advokat porodica Olgica Batić rekla je da će kao narodni poslanik tražiti da se u Skupštini Srbije osnuje anketni odbor, jer, kako je navela, postoji politička odgovornost za zataškavanje tog zločina. Advokat Aleksandar Đurić rekao je da vojna lica koja imaju saznanja o tom zločinu treba osloboditi obaveze čuvanja državne tajne.

Žene u crnom i Centar za evroatlanske integracije (CEAS) su dan ranije povodom osme godišnjice ubistva Milovanovića i Jakovljevića izrazile solidarnost s roditeljima i porodicama ubijenih vojnika i još jednom podržale njihovu potragu za istinom o smrti dvojice mladića.

„Slučaj Topčider - ubistvo dvojice gardista Vojske Srbije na redovnom služenju vojnog roka koje osam godina nemaju ni krivični ni bilo kakav drugi epilog, odličan je primer nepostojanja reforme pravosuđa i celokupnog sektora bezbednosti u Srbiji. I ovaj zločin potvrđuje nedostatak političke volje i odgovornosti države da pročisti državni aparat od onih koji čine, podstiču ili zataškavaju krivična dela. Indikativno je da u Srbiji ni 2012. ne postoji ni kritičan stepen pritiska javnosti da vinovnici ovih, i počinioci drugih kriminalnih dela poput ubistava novinara i političara, budu privedeni pravdi“, saopštavaju Žene u crnom i CEAS.

CEAS, uz podršku drugih organizacija civilnog društva, iz godine u godinu, prikuplja dokaze da država sistematski zataškava okolnosti smrti vojnika u Topčideru, bez obzira da li su na vlasti DSS, SNS, URS, DS, SPS. Strategija države je iznurivanje porodica ubijenih vojnika i njihovih pravnih zastupnika, koji se jedini bore za istinu i pravdu, umesto da to čini država Srbija, piše u saopštenju.

„Srbija smatra da je saradnja sa Haškim tribunalom okončana izručenjem optuženih. CEAS i Žene u crnom smatraju da istinska saradnja znači i obavezu države da građankama i građanima Srbije saopšti ko je decenijama skrivao ili omogućavao skrivanje haških optuženika, bez obzira na kojoj se funkciji nalazio. Od države Srbije, a pre svega od ministarstava policije, odbrane i pravde zahtevamo da prestane da skriva istinu o ubistvima gardista i obezbedi pravdu za porodice žrtava; zahtevamo da nadležne institucije pronađu i kazne sve koji su na bilo koji način odgovorni za ubistvo dvojice gardista; zahtevamo kraj politike nekažnjivosti, kako za zločine u ratu, tako i za zločine u miru“, kaže se u saopštenju.

Otpor žena ratu

U Beogradu se 27. i 28. oktobra, u okviru akcije „Ženski sud – feministički pristup pravdi“ raspravljalo o temi „Od materinske politike mira do feminističkog antimilitarizma“. Tokom kružoka raspravljalo se šta je militarizam, da li su žene po definiciji miroljubive, kako je Srbija reagovala na prisilne mobilizacije u ratovima koje „Srbija nije vodila“... Diskusiji je prisustvovala i Rosa Jakovljević, majka gardiste Dragana, koji je 5. oktobra 2004. sa kolegom Draženom Milovanovićem ubijen u jednoj beogradskoj kasarni dok je služio redovni vojni rok: „Otišao je da služi vojsku, a bolje bi bilo da nije otišao, jer bi danas bio živ“, rekla je Draganova majka u crnini.

Krajem 2010. godine članice Inicijativnog odbora u sastavu: Žene ženama, Sarajevo (Bosna i Hercegovina), Centar za žensko i mirovno obrazovanje Anima iz Kotora (Crna Gora), Centar za ženske studije i Centar za žene žrtve rata iz Zagreba (Hrvatska), Ženska mreža Kosova, Ženske studije i Žene u crnom iz Beograda, inicirale su organizovanje „Ženskog suda – feminističkog pristupa pravdi“. Na sastanku Inicijativnog odbora Ženskog suda u septembru 2012. dogovoreno je da članstvo IO ŽS uključi i Savet za rodnu ravnopravnost žena Makedonije i „Laru“ iz Biljeljine, BiH.

Žene u crnom su nositeljke programskih aktivnosti na organizovanju Ženskog suda. Na oktobarskom susretu 2012. govorilo se o militarističkom nasilju nad ženama u svetu, o zločinu prisilne mobilizacije pre svega u Srbiji, ali i drugde, o otporu žena militarizmu tokom i nakon rata i zajedničkom stvaranju feminističko-antimilitarističkih alternativa.

Sastanak je bio kombinacija radionica, debata-interaktivnih predavanja, projekcije filmova i druženja. Prisilna mobilizacija jedan je od nepriznatih, prikrivenih, prećutanih ratnih zločina nad civilnim stanovništvom u Srbiji, a najveći teret su podnele žene.

Eseji iz upravo objavljene čitanke u izdanju ŽuC-a o ženskoj politici mira, borbi žena protiv ratova, diktatura, iskustvima prisilne mobilizacije u Srbiji, otporu dezertera i pobunjenika protiv rata, podršci žena itd. su bili podloga i podsticaj za razgovor na ovom sastanku. Čitanka je namenjena za školu „Sofi Šol/Sophie Scholl – mi nećemo da ćutimo,,.

Prkazani su dokumentarni filmovi „ „Zajednički snovi“ (Suenos compartidos) u produkciji udruženja Majke s Majskog trga iz 2007. godine, povodom trideset godina njihovog traganja za decom nestalom tokom vojne diktature u Argentini od 1976. do 1983, kratki ilmovi o antiratnim pokretima: „Majke ruskih vojnika“, „Majke Beslana“, „Majke Šri Lanke, Ruande“, „Tražimo naše nestale – da ne zaboravimo genocid u Srebrenici“;

„Vraćamo vam tenk - Žene pitaju“ o uličnoj antimilitarističko-feminističkoj akciji pred Skupštinom Srbije sa umetničkim kolektivima Art klinika i Škart. Tim performansom su se od institucija države Srbije tražili odgovori o činjenicama vezanim za rat i ratne zločine. Prikazan je i film o ubistvu dvojice gardista u Beogradu, video rad Maje Bajević iz BiH o „ispiranju težine istorije“, dokumentarac o suđenju u Tokiju 2000. godine za masovne seksualne zločine japanske vojske nad ženama tokom Drugog svetskog rata u pacifičkoj regiji, film o nekim ženskim sudovima od 1992. Dvodnevni sastanak završen je zaključkom prema kome otpor „besnih baka ne poznaje ni granice, ni podele, ni doba“.

Ćutnja glasnija od mržnje

Kao fragment umetničkog angažmana Žena u crnom (ŽuC), u beogradskom Muzeju primenjene umetnosti u organizaciji Škarta 9. oktobra promovisan je album fotografija Srđana Veljovića „Žene u crnom u kontekstu grada“.

Okružena plakatima umetničke grupe „Škart“ - „Tek otisak drugi, treći, o prvome sve će reći“; „I samo je proleć'o sneg“; „Tko je lud da bude pametan“; „Medicina 21. veka od bolesti ne vidi čoveka“, te „Tvoje govno, tvoja odgovornost“, promocija monografije je bila i prilika da se razgovara o angažovanoj umetnosti.

Staša Zajović, koordinatorka Žena u crnom je u uvodu fotomonografije „Žene u crnom u kontekstu grada“ objasnila da su Veljovićeve fotografije vezane uglavnom za ulične akcije – prevashodno teme vezane za suočavanje s prošlošću – ratne zločine, odgovornost za rat i feminističke/antimilitarističke/antifašističke/alterglobalističke akcije.

Fotografije su crno-bele, ne samo zbog estetske preferencije, jasnije re/prezentacije sivila, beznađa postratnog tranzicionog grada, već prevashodno iz ekonomskih razloga, kaže Zajović. Fotomonografiju je ŽuC napravio sa kolektivom „Škart“.

Zauzimanje javnog prostora za obelodanjivanje onoga što se skriva, falsifikuje, potiskuje, poriče, briše... „je moja moralna odgovornost i obaveza. Stajala sam i stojim na ulici mog grada kao svedo-kinja moralnog sunovrata, ali to ljudi nisu želeli i ne žele da vide, osećaju se neprijatno zbog našeg prisustva. Ja mogu da razumem želju ljudi da ne znaju, ali ne mogu da je prihvatim!“, piše u uvodu.

„U Beo/gradu, centru nacionalne države koja počiva na opasnoj ideji da političku zajednicu čine samo pripadnici kulturalno ili istorijski definisane nacije, drugi i drugačiji veoma često bivaju isključeni/e, ponekad čak i iz života... Iako je grad „organ pamćenja“, Beo/grad živi zaboravljajući i poričući... Fotografije u ovoj monografiji svedoče o iz/brisanim temama za koje dominantna politička/društvena javnost i kulturna produkcija nije želela niti želi da zna: bezbrojna zlodela počinjena u naše ime (na primer genocid u Srebrenici, zločini počinjeni tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, u Vukovaru, Štrpcima, Sjeverinu...). Beo/grad živi brisanjem patnji drugih, poravnavanjem zlodela a mi „ne želimo da se zaboravi rat, da se ukine sećanje na žrtve rata, da se nastavi amnezija u odnosu na ratne zločine... Fotografije svedoče o onima koji su bile/e i dalje su isključene, proterane/i, iz/brisane, prikazuje one pojedinke i pojedince, kolektive izvan dominantnog nacionalnog/državnog/estetskog koda – antifašisti/kinje, autonomne feministkinje, Rome i Romkinje, LGBT osobe... Žene u crnom „izvode“ akcije, na trgu/ulici na kojima se međusobno „nadmeću“ relevantne naciona-

Ine institucije – mesta patrijarhalne moći - Narodno pozorište, Narodni muzej, spomenik knezu Mihailu... Stavljanjem u istu ravan, skoro jednake veličine ŽuC nenasilne akterke i nacionalna/nacionalistička zdanja, Veljović preispituje patrijarhalne odnose moći, naglašava politički karakter rituala. „Političko“ i estetsko“ su nerazdvojni... I ove fotografije svedoče o tome da se ŽuC ne miče s trga i nema nameru da se pomeri sa trga/agore. Jer, ŽuC ima iskustvo više od 20 godina zaposedanja/zauzimanja trgova kao mesta po/javnosti, iskustvo skromnih pokušaja direktne demokratije i to ima izvesne sličnosti i sa globalnim, transnacionalnim pobunama od proleća 2011. godine“, zaključuje se u uvodu zbirke fotografija o delatnosti ŽuC-a.

Nakon toga je organizovan razgovor o fotomonografiji. Najpre je aktivista ŽuC-a Miloš Urošević objasnio da Žene u crnom u javnom prostoru koriste tri simbola: crninu, ćutanje i telo - i time izgrađuju politike protesta i telesnog prisustva. „Naš ženski otpor ratu izgrađujemo spajajući crnu boju sa ćutanjem i ženskim telom. Crnina i ćutanje jesu svedočenje o otporu ratu u trenutku dok rat traje, dok se zločin dešava. To je intervencija u stvarnost, izlaženje i iznošenje poricanog u javnu sferu, na trg. Posle ratova naša stajanja su i dalje intervencija u kontekst, ali ovog puta protiv poricanja/zaborava. Mi smo u javnom prostoru - a to je prostor koji u patrijarhatu ne pripada ženama, on je rezervisan za muškarce – tako da mi svojim prisustvom orodnjavamo trg. Mi u tom javnom prostoru žalimo, a žalovanje nije rezervisano za javne prostore. U svojim ritualima žalovanja, mi u ovom gradu ponovo vraćamo tela onih koje je ovaj grad ubijao u naše ime. U tim ritualima uspostavljamo simboličnu vezu sa mrtvima“, kaže Urošević.

Aktivista ŽuC-a Goran Lazin govorio je o „minimalističkoj estetici ŽuC-a“, a Nina Dusper iz Nemačke, članica organizacije „Courage“ ispričala je kako one obeležavaju tri datuma: Međunarodni dan žena, Prvi maj i Međunarodni dan ukidanja nasilja nad ženama.

Vanessa Janeković smatra veoma važnom uličnu manifestaciju „Die in“ od 2003. u SAD, protest protiv rata u Iraku. Lažni leševi su stavljeni na ulicu i poprskani veštačkom krvlju kako bi se se probudili građani i građanke. „ŽuC naglašavaju ono što je ostalo od grada, to je za njih mesto u kome se živi, u kojem postoji društveni život“, rekla je gošća iz Velike Britanije. Dodala je da su ŽuC „počele grabiti, reosvajati prostor grada“ u kome su emocije komercijalizovane.

Saša Kovačević, aktivistkinja ŽuC-a, smatra da je ŽuC iskoračio u odnosu na antičku agoru jer je javno političko promišljanje tada bilo rezervisano za muškarce u dominantnom, mainstream diskursu, a položaj žena u to vreme i nije bio na zavidnom nivou. Članice i članovi ŽuC-a su se u najpogubnijem momentu po sebe drznule/i da zauzmu javni prostor. Manifestacije ŽuC-a ćutanjem trebalo je da pobede govor mržnje.

„Takođe je važan element manifestacije stajanja ŽuC-a uvođenje politike emocija, koje neoliberalni koncept predstavlja kao prevaziđenu kategoriju. ŽuC su uvek imale višestruku subverzivnost. Nebrojeno puta su stajanja održana, iako ih policija nije dozvolila. Militarizacija naših protesta po slednjih godina je mogla da dodatno udalji ŽuC od građanstva, jer je izgledalo kao da policija čuva grad od nas, čudovišta, tako da je onemogućavala i minimalnu komunikaciju sa građanstvom. Ali, pregovaranjem, ŽuC je uspeo da konvertuje totalno militaristički pristup policije. Na primer, akcija `Par cipela jedan život` usred beogradske Knez Mihailove ulice bila je uz diskretno prisustvo policije u civilu. Što znači da su naši zahtevi i saveti urodili plodom. Policije je više bilo u širem krugu, ali ne na mestu događaja, upadljivo kao do tada“, objasnila je Kovačević.

Uveče je u prostorijama ŽuC-a bilo drugarsko veče u čast 21. rođendana ŽuC-a. Prikazana su dva filma o aktivnostima organizacije, a bilo je i kolača.

Ljudska i glavica kupusa

U Srbiji je 10. oktobra po prvi put obeležen Svetski dan protiv smrtne kazne. Četiri beogradske NVO (Srbija protiv smrtne kazne, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Žene u crnom i ACT Women), u saradnji sa zaštitnikom građana, postavile su scenski spektakl „Ode glava!“. Deca iz Studija glume Sandre Rodić-Janković odigrala su scenu iz Sofoklove „Antigone“ u dvorištu CZKD. Zatim je novinar Miloš Vasić iznosio činjenice i prikazivao slajdove o istorijatu smrtne kazne u Srbiji. ACT Women su izvele performans o dželatuzi i prikazale četiri načina pogubljenja. Na kraju su glavice kupusa, maskirane kao ljudske glave, podeljene publici.

Žene u crnom su tako potvrdile rešenost građana i građanki Srbije da nikada ne dozvole ponovno uvođenje smrtne kazne u Srbiji i podrže njeno ukidanje u svetu. Smrtna kazna je u Srbiji ukinuta 26. februara 2002. Gost na manifestaciji je bio Miloš Janković, zamenik zaštitnika građana Srbije.

III In memoriam

Sećanje na Nenu Kostić

U Leskovcu su predstavnice i predstavnici Žena u crnom 21. oktobra obeležile godišnjicu smrti njihove aktivistkinje Nevene Nene Kostić. Uoči godišnjice Žene u crnom iz Beograda i Žene za mir iz Leskovca su objavile knjižicu pod naslovom „Ona je ostavila trag u nama“ u kojoj su Nenina razmišljanja.

Sama Nevena Kostić priča da je aktivistkinja od 1999. godine. „Sve ove godine saradujem sa ženama u crnom. Moj angažman jeste posledica građanskog otpora na lokalnom nivou protiv režima Slobodana Miloševića nakon rata na Kosovu. Kada je Staša čula da su se građani pokrenuli i ne žele takvu vlast, došla je i dala nam podršku i videle smo da možemo da radimo zajedno“.

„Želimo promenu, ne našminkanu nego iskrenu promenu u našem društvu“, objašnjava Nena svoj aktivizam. „Do promene neće moći da dođe ako se ne suočimo sa prošlošću i ratovima na ovim prostorima. U našem društvu je došlo do promene u negativnom smislu. Vrednosti su izopačene, veliki problem su nasilje, korupcija, neofašističke organizacije kojih sve više ih ima. Modeli koji se nude mladim ljudima su negativni jer se veličaju ubice i oni koji su činili ratne zločine. Osnažena i jaka žena koja ne živi u nasilju može nešto da promeni... Suočavanje sa prošlošću jeste deo tranzicione pravde... Obični građani pokušavaju da zaborave i prebace odgovornost na druge narode... Kaže se 'Da, jesmo to radili, ali i oni su nama'. Kao da su drugi započeli rat, a ne mi! Zašto ima najviše Srba u Haškom tribunalu?... Kultura nam je militaristička“.

Govoreći o NVO sektoru, Nena prosuđuje: „Ima organizacija koje postoje samo pro forma, čije se aktivnosti svode samo na projekte, a mi u ŽuC-u radimo drugačije. Meni su ulične akcije najbolje iskustvo, kao i odlasci u Srebrenicu. To su pozitivna iskustva. A dan pre odlaska u Srebrenicu doživljam negativna iskustva na Trgu Republike u Beogradu, gde imamo pratnju policije... To što sam aktivistkinja znači da imam stav, da jasno i glasno kažem šta mislim, da menjam... Moj način života se ne uklapa u priču obične Leskovčanke, domaćice i majke koja svu svoju energiju ulaže da bi se tu dokazala, dok politička dešavanja nisu teme o kojima bi trebalo da se brine“.

Na sastanku Mreže Žena u crnom Srbije u junu 2010. Nevena je ispričala: „Većina mojih sugrađana je u vreme NATO bombardovanja bila na Kosovu i sigurno su mnogi od njih radili loše stvari, koje su stvorile patnje Albancima... Napravile smo paralelu između žene žrtve nasilja i muškarca nasilnika - Kosovo je žena koja je pre sedam godina napustila svog nasilnika, a sam nasilnik uporno pokušava da je vrati. I došle smo do zaključka da je teško to učiniti, i da nijedna žena koja je žrtva nasilja i koja izađe iz nasilja ne želi da se vrati mužu. Tako da verovatno neće ni Kosovo... Nedavno sam srela prijatelja iz Leskovca koji mi je rekao kako ga je pozvao Albanac iz Gnjilana i tražio pomoć oko kupovine autodelova iz Leskovca... Posle toga sam počela da se raspitujem i dobila informacije da svake subote kada je pijačni dan u Leskovcu stotinak građana Kosova, većinom Albanci, dolazi u Leskovac, trguje, to znači da postoji određena saradnja građana Srbije i Kosova, a na žalost naša država to ne primećuje i ne želi da prizna... Razgovarala sam sa rezervistima od kojih su mnogi na Kosovu vrlo loše prošli i nisu bili zaštićeni od naše države. Oni su vrlo često ostajali bez hrane, oni su često delili jednu paklu cigareta na četiri osobe. Sada kada ih pitam da li bi ponovo otišli na Kosovo oni odgovaraju 'ne'. To je pozitivna činjenica, da građani, bar građani sa juga Srbije nisu spremni ginu za ideale koji jednostavno nisu realni i nisu ono što nam treba“.

Nena Kostić je tokom „Razgovora o Kosovu“ u Beogradu 27. septembra 2006. rekla: „Kad sam delila letke i lepila plakate protiv Ustava, prolaznici su pokušavali da nas omalovaže i vređaju, jer je jednoulje jedina vrednost koju poznaju“. Posle skupa Ženske mirovne koalicije 2007. u Strugi Nena je pričala: „Kada smo pre više od deset godina u Leskovcu organizovale antirežimsku pobunu, ŽuC je došao i pružio nam ruku podrške, i od tada se osećam sigurnom... Još bih rekla da sam u ŽuC-u naučila mnogo toga što ni na jednom drugom mestu ne bih mogla“.

Na sastanku Mreže Žena u crnom u Beloj Crkvi, 5. decembra 2009. Nena je izrazila moralni stav: „Odgovorna sam jer su moji sugrađani dezerteri morali da napuste zemlju, jer je moj komšija Hrvat morao da napusti zemlju, jer je vlasnik poslastičarnice Albanac takođe morao da napusti zemlju“.

Na seminaru „Žene, mir, bezbednost“ na planini Kuvavici 12. juna 2010. ispričala je: „Srela sam više vojnika iz Leskovca koji su bili na redovnom služenju vojnog roka u vreme ratnih događanja. Oni su rekli 'da nije bilo Hrva-

tica koje su nam noću, da niko ne vidi, dostavljale hranu, ne bi preživeli'... Koaliciju REKOM vidim kao perspektivu otvaranja nove stranice istorije i mogućnost jačanja veza među ženskim grupama jer će, ukoliko postignemo postavljene ciljeve, zločinci i njihova dela postati vidljiva, a očekujem i procesuirana. Tako će meni kao građanki iz države koja je počinila mnoge zločine u moje ime, biti lakše da pogledam u oči svoje prijateljice, bez nelagodnosti u stomaku koju osećam kada pričamo o prošlosti".

Na sastanku Mreže ŽuC-a u Vrnjačkoj Banji 24. septembra 2008. rekla je: „Kao feministkinja i antimilitaristkinja, moram da budem neposlušna svim vidovima etničke homogenizacije, svim vojskama". Na leskovačkoj promociji knjige „Tranziciona pravda – feministički pristup" 25. februara 2008. ispričala je: „Držati feministički skup u tako luksuznom hotelu (u Bečićima) bilo mi je više nego neprijatno. Imam stari ranac, koji je pocepan, a ja sam se zaista osećala jako loše i bedno, kad je sobar krenuo da ga iznosi i osećala sam se bedno, u odnosu na ambijent. Dala sam ga nerado. Neprijatno mi je bilo. Prosto ja nisam pripadala svemu tome".

Na seminaru „Ženski sud-feministički pristup pravdi" u Sijarinskoj Banji aprila 2011. Nena je zaključila: „Novi kulturni i nacionalni modeli nametnuli su vraćanje "korenima" negovanju "prave" srpske tradicije. Taj talas pretvorio se u opčinjenost društva kroz nošenje verskih simbola (krstova, brojanica), kao i osveštavanja svega i svačega, slavljenja gradskih, školskih, partijskih, bolničkih slava i sl... Ovakve tendencije sve više ugrožavaju emotivni, duhovni i politički integritet žene što se najčešće manifestuje kroz svođenje žene na funkciju rađanja zarad države, crkve, nacije. Stalno se potencira od strane političara i demografa da rađanje treba da spase srpsku naciju od "odumiranja" i da je to vid "odbrane naše teritorije", što ugrožava reproduktivna prava žena i njeno pravo na izbor".

Na putu prema Leskovcu i komemoraciji Neni Kostić „žucovke" i „žucovci su zastali/e u kafani "Tito". Neke/i su na tom mestu bile/i prvi put i požele/i su da se slikaju pored slike Tita i grba bivše Jugoslavije. Na leskovačkom groblju Beograđanke i Beograđane su sačekale drugarice iz Leskovca i Vlasotinca, Nenina porodica i prijatelji... Bilo je sedamdesetak ljudi. Na Nenin grob položene su ruže. Sećanje na Nenu dopunjeno je projekcijom dva filma o Neni, u prisustvu Neninog supruga, brata i majke. „Nena je bila izuzetna, veoma pametna i hrabra žena. Dirnulo me obraćanje Nenine majke i tu nisam mogla ne zaplakati", zapisala je na povratku u Beograd aktivistkinja ŽuC-a Mara Bašić. Njen je utisak da „Nenin Leskovac deluje sablasno prljavo. Mislim da je tako izgledao i 1999. godine kad je Nena počela da radi ono što je radila do prerane smrti. Po izlasku iz Leskovca na autoputu produžila se tužna slika. Gde god da se pogleda, kao u nekim sablasnim filmovima, oronule kuće, uvelo lišće, sasušena trava. Kao Srbija iz 1999. i ranije. Znam da bi Nena to isto rekla".

IV Iskustva drugih

Rat nam je uzimao sve

„Izašao sam u noć, drvene noge su bile poda mnom, ledena jeza je kolala žilama, i umor, klanje, srdžba, strah, skupilo se sve ludo i nemoćno, pretvorilo se u mutljag u kome se svijest gušila... dugo sam išao obalom rijeke, susretao prolaznike, ljudi se rano zatvaraju u kuće, ostaju u noći samo pasvadžije, sarhoši i nesrećan svijet“, zapisivao je Meša Selimović svojim perom dvadeset godina muku svoga brata, kojeg zlikovci nedužna ubiše.

Sveta knjiga muslimana Kur'an nas je godinama podsjećala: Ko ubije jednog čovjeka kao da je poubijao cijeli svijet. To nas u svakom smislu navodi da osudimo zločin prema čovjeku. Volim reći, prema čovjeku. Tako nema različitosti između ljudi. Žrtva je ipak žrtva. Vjerujem da se nigdje ne mogu pronaći argumenti da se zločin ne osudi. Na kraju krajeva, dovoljno je da to osudimo samo srcem. Moj prijatelj Halil iz Sarajeva me učio da ne tražim osvetu. Ona će me odvesti u mržnju. Govorio je i to da je žrtva dostojanstveno podnosila egzekuciju. „Ubica je okaljao svoju čast i dostojanstvo životinjskom stranom sebe“, ponavljao je uz prisjećanje na posljednji bosanski rat. Vjerovao sam u to. To me njegovalo, i uputilo na pravi put.

Neki ljudi kažu da se najviše voli onaj koga više nemaš. Ja kažem da neki ožiljci ostaju za cijeli život, koji nas svakodnevno podsjećaju na trenutke koji su nam obilježili život. Pokazali su nam putanju koju ćemo slijediti do svoje smrti. Bosanski čovjek je tokom rata postao simbol okupacije i simbol čovjeka zmaja. Ostao je pribran, pun ljubavi i najveći oslonac koji čovjek može imati. Ujedno bio je jagnje koje je išlo na klanje. Meni je ipak teško na papir staviti sve što želim posvetiti samo jednom čovjeku.

Prvi put pišem vama u Beogradu i u Srbiji. To bi trebalo ostaviti neki utisak. Ipak, ne bih se vodio patetikom. Mislim da je to i previše u ovakvom društvu, pa ću vam se ovako kao građanima Republike Srbije (bila ona sa Kosovom ili ne) obraćati kao ljudima. Kao čovjek prema čovjeku. Ne bi trebalo više graditi tranzicionu pravdu na našim ljudskim prostorima preko naroda i nacionalnosti. Iskreno, mrske su mi riječi: narod i nacionalnost! Jednostavno, podsjećaju me na totalitarne režime. Iako ne niječem pripadnost bošnjačkom nacionalnom identitetu, više se osjećam kao kozmopolita.

Upravo sa takvim režimima živio je i moj otac Edhem zvani Ekrem Ćudić. Živio je kao i svaki drugi čovjek. Ne bih mogao previše pričati o njemu i njegovom životu, jer ga takoreći nisam ni poznao. Poznajem čovjeka preko dvije fotografije, plave košulje i neznanog mu groba u našem svijetu koji se eto sada negdje naziva Brčko Distrikt. Pitao sam Roy Gutmana, Florence Hartmann, Remy Ourdana, Vanessu Vasić-Janeković, kako nam se sve to moglo dogoditi. Samo su mi slijekali ramenima. Ni oni koji su također bilo sudionici naše balkanske muke nisu mogli dati svoj odgovor, a da ne bude već poznata priča svima nama. Stranci nikada nemaju odgovora.

Edhem Ćudić je rođen 1946. godine i živio je u Brčkom. Kažu da se nije odvajao od svoga grada na duži vremenski period. Bio je vezan za taj grad na Savi. Bio je vezan i za rijeku Savu i pristanište Luka Brčko. Pričali su da rata neće biti. Da je to samo priča pojedinih ljudi... Vjerovao im je. Bio je

siguran u to, iako je već naveliko po Brčkom bilo vidljivo da Đorđe Ristanić nosi uniformu SNB-e. Bosanski ljudi nisu bili spremni za rat. Uopće nisu ni znali šta je rat. Vjerovali su u Titovo bratstvo i jedinstvo. Edhem je vjerovao da nikome nije ništa loše učinio. Govorio je: „Nisam nikog dirao, nisam se nikome zamjerio...”

Dana 2. maja srpske snage pod vodstvom Ljubiše Savića Mauzera zauzele su grad Brčko na rijeci Savi. Tog dana Edhem zvani Ekrem Ćudić je u svome stanu uhićen i prebačen u sabirni centar Laser Brčko. Da je možda znao šta će se događati i šta će mu komšije učiniti, možda nikada ne bi ni ostao u svome gradu.

Iz Lasera je prebačen u zloglasni logor „Luka” Brčko. Edhem Ćudić je tada posjedovao plavu košulju, ručni sat marke SEIKO, te zapis sa kur’anskim rečenicama, koju je nosio sa sobom kao zaštitu. Ocu Salihu Ćudiću koji ga je posjetio u „Luci”, predao je sat SEIKO. Zločinac je uzimao sve što je inače imalo vrijednosti. Edhem je sat dobio od svoga brata Zijada. Bolje da ga otac zadrži, nego da ga Jelisić nekome proda, mislio je u sebi. Molitva iz Kur’ana zapisane na papiru, završila je u ustima ovog čovjeka. U strahu od Gorana Jelisića, on ju je progutao. Pored Edhema da je u isti logor dovedeno iz Hotela „Posavina” 200, iz geta Brezovo Polje 250, te iz fiskulturne sale „Partizan” oko 300 logoraša i iz Lasera 300 Brčaka. Iz ovih sabirnih centara, računajući i geto Brezovo Polje, u logor „Luka” je dovedeno više od 1.200 logoraša.

U sobi za ispitivanja bio je Goran Jelisić-Srpski Adolf, koji je na kratki mig isljednika izvodio žrtve. Ovaj Bijeljinać toliko je batinjao logoraša da žrtve često nisu mogle da hodaju. Tako je jednom prilikom „Srpski Adolf” izveo Stipu Glavočanina. Tražio je od njega da prizna da je silovao maloljetnu srpsku djevojčicu. Srpski Adolf ucrtao mu je nožem križ na čelu, predao ga logorašima da ga nemilordno ubiju. Stipo je po logoru plakao i molio da mu neko muke skrati. Niko nije htio. Isprovocirani Srpski Adolf ustrijelio je Glavočanina metkom u potiljak. Prema istim svjedočenjima, Ćudić je preko noći pretovario oko 60 leševa na u kamione firme BIMEKS, koji su vozili prema masovnim grobnicama. Edhem je bio prisutan kada je haški osuđenik Goran Jelisić leševe ubijenih spaljivao na kamionskim gumama.

Krajem mjeseca maja D.V. je Edhema izvukao iz Luke i odmah ga prebacio u Brezovo Polje, gdje mu se nalazila porodica. Bio je mnogo mršav. Kćerka Dijana ga tom prilikom nije ni prepoznala. O torturama, zločinima i preživljavanjima u Luci u tom selu nije ni progovorio. Srpski zločinci su tokom noći u mahalama i sokacima tražili nove žrtve. Bošnjaci i Hrvati koji nisu na vrijeme napustili grad, ostali su prepušteni koljačima koji su svakodnevno tražili nove ljudske živote.

Nakon mjesec dana Edhem zvani Ekrem Ćudić je ponovo vraćen u Luku. U njoj su već tada izvršne vlasti na novinarske izvještaje Roy Gutmana počele mijenjati izgled Luke. Bošnjaci i Hrvati su od toga dana počeli farbati zidove, i mijenjati ratni mučiteljski objekat. O tome je i Srpski radio Brčko, 7. augusta 1992. u svom dnevniku objavio: „Danas je u Brčkom boravio ministar informisanja Velibor Ostojić sa grupom novinara svjetskih agencija koji su došli da pronađu tobožnje koncologe za Muslimane i Hrvate. No, ono što ne postoji, zakon prirode kaže – ne može se ni pronaći.”

Nakon Luke, prebačen je u Batković. U Batkoviću torture prema logorašima bile su dosta slabije. Dolazak stranih novinara, UN-ovih posmatrača, ili pak neke druge humanitarne organizacije, značilo je da se ovi mučenici moraju sakriti u obližnju šumu. U šumi logoraši su nailazili na mnoge leševe.

Logoraši o tome nisu smjeli nikome pričati. Da bi čovjek uopće razgovarao sa srpskim vojnicima u logoru morao je reći: „Gospodine, srpski vojnici, dozvolite da se obratim“. U suprotnom uslijedilo bi batinanje do smrti.

Dana, 13. oktobra, dok su seljaci čekali na kapiji logora da dobiju logoraše za rad na svojim imanjima, Ćudić je istrčao i prvom seljaku opalio šamar. Bio to je pouzdan znak da je Ćudić prežalio vlastiti život, te je želio da mu se skrate muke što je stražar jedva i dočekao. Zatvorenik je udario Srbina, nasrnuo na srpstvo. Odjeknuo je rafal. Ćudić je pao, ali je smogao snage da se pridigne i vikne: „Pucajte, ne možete me ubiti!“ Odjeknuo je još jedan rafal, a onda je ugašen život Edhema, zvanog Ekrema Ćudića.

Kao dijete od navršenih tri godine nisam ni mogao shvatati da postoji neko ko nema majku i oca. Da rat donosi bol, tugu, gubitak sve do dana kada mi je sudbina pokazala vrata kroz koja sam morao proći – nevoljno, polahko, nečujno, uplakano i uplašeno. Nisam to možda tada shvatao, ali sam to osjećao u onim trenucima kada sam tokom rata bio u izbjeglištu u Gračanici i shvatio da sam dijete ubijenog logoraša logora Luke a onda i Batkovića. Kao dijete, majku sam molio da mi kupi oca. Nije ga mogla kupiti, ali joj možda nikada ne bih zamjerio da je i našla sebi drugog muža. Jednostavno, ja sam ostao bez oca, a ona je ostala bez muža.

Ponekad sam možda i mrzio Srbe. Plakati koji su se lijepili tokom moje posjete Novom Sadu 2003. godine bili su: „Šešelja za predsednika“, omladine koja nosi slike Radovana Karadžića i Ratka

Mladića dok ulaze u salu da gledaju film Grbavica, stadioni na kojima piše: Nož, žica, Srebrenica, odavale su mi sliku da je cijela Srbija takva – fašistička. Danas, uz Stašu Zajović, Lepu Mladenović, Marijanu Stojičić, Nadu Dabić, Miloša Uroševića, Gorana Lazina, Ivanu Ristić, Mariju Perković, sigurno mogu reći da cijela Srbija nije željela rat. Ne mogu vjerovati da su ti moji prijatelji nosali transparente koji su ubili mog Edhema zvanog Ekrema Ćudića. Lepa Mladenović se u jednoj svojoj priči prisjetila ratnog Sarajeva: „Jednog dana smo pakovale pakete da bi ih slale ženama u Sarajevu. Provodile smo sate organizujući stvari... ovo je kutija za ženu, koja živi na sedmom spratu i nema struju, ni grejanje, biološkinja je i ima starog i bolesnog oca... ovo je kutija za ženu koja je glumica i ima malu ćerku i muža... ova je za staru ženu koja

živi sama i ima puno prijateljica... šta ćemo staviti u koju kutiju, znajući za koga je ta kutija, ko su komšije, gde su snajperisti, koliko je hladno u njihovom podrumu, šta bi ona željela za iznenađenje? Stavljale smo unutra pasulj, suvo povrće, najbolje orahe i lešnike, skupe čokolade, poznate marke cigara, kafu..." Staša Zajović je od 1991-1996. godine svake srijede protestovala u centru Beograda zbog ratnih sukoba i dan-danas poručuje: „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici". Miloš Urošević je i ove godine na Facebooku u povodu masakra na Markalama napisao: „Markale još jednom... Oprostite nam."

Zadnji put kada sam se vidio sa Stašom rekao sam joj da će me Beograd uvijek podsjećati na grad intelektualaca. Isto tako podsjećat će me i na grad režima, grad Slobodana Miloševića, Dobrice Ćosića te grad u kome je projektovan genocid, grad u kome su rasuli Jugoslaviju na paramparčad. Taj pomiješani osjećaj će me uvijek pratiti dok hodam Beogradom. Ne znam da li mi treba isprika, i ne znam zašto bi se neko meni za to izvinjavao. Prihvatao sam tu ispriku, jer je uvijek dolazila od ljudi koji su u to vrijeme osuđivali rat. Ispriku nikada nisam dobio od onih koji su to počinili. Edhemu više i ne treba isprika. Da je kojim slučajem i dobije, neće mu ništa ni značiti, jer je zahvaljujućima njima ostavio djecu da ih majka sama odgaja.

Moga oca, Edhema, niko i nikada nije mogao zamjeniti. Nikada ga nisam ni pronašao. Pitanje je, gdje su ga zločinci i sahranili. On je ostao neprimjetna sjenka, bez groba i obilježja, potpuni stranac, sa dvije fotografije i jednom košuljom. Svako me mogao uvjeriti da ga nikada nisam ni posjedovao. To je bio surovi cilj bosanskog rata. Često sam se pitao da li mrtvi za nama plaču?! Da li žrtvine suze mogu presahnuti nakon njegove smrti? Da li oni i dalje ostaju uz nas, sa nama, kao zvijezda koja nam obasjava put kojim idemo, vodeći računa da uvijek dostojanstveno koračamo stazama svijeta, jer ćemo jednog dana dobiti priliku za ponovni susret.

„Allah je svačije utočište – odgovorio sam izgubljeno" („Derviš i smrt").

*Edvin Kanka Ćudić
(Peščanik.net, 13. oktobar)*

Nikolićevo negiranje genocida gura Srbiju u izolaciju

Predsednik Srbije Tomislav Nikolić u svom kratkom predsednikovanju treći put eksplicitno izjavljuje da u Srebrenici nije bio genocid. To je rekao ove nedelje u intervjuu italijanskom listu Korijere dela sera (Corriere della Sera).

„U Srebrenici se nije desio genocid. Reč je o pojedinačnoj krivici pripadnika srpskog naroda. Srpski parlament je osudio ovaj zločin, ali nije kazao da je reč o genocidu. Nijedan Srbin ne priznaje genocid u Srebrenici, pa ni ja", poručio je predsednik Srbije-

Pre toga slično je izjavio dva puta u roku od nedelju dana - 1. juna Televiziji Crne Gore i 8. juna Tanjugu.

„U Srebrenici nije bio genocid. Jako je teško na sudu dokazati da je nešto imalo oblik genocida", rekao je Nikolić prvi put kao predsednik Srbije u intervjuu TV Crne Gore.

Posle prve junske predsedničke izjave reagovali su, uz Sarajevo, i Amerika i Brisel. Oni su poručili novoustoličenom predsedniku da negiranjem srebreničkog genocida negira presude Haškog suda. Nikolić se na to nije osvrnuo, osim što u naredna tri meseca nije spominjao Srebrenicu. A onda je došao oktobar i opet poruka da genocida nije bilo.

Ni prethodna vlast u Beogradu nije srebreničku tragediju nazvala genocidom, ali ga Nikolićev prethodnik nije ni direktno poricao, već se dva puta poklonio žrtvama sahranjenim u Potočarima. Šta nagoveštava ovakva izjava o politici nove vlasti prema susedima, da li je to korak unazad u odnosu na procese pomirenja proteklih godina?

Nikolić se poziva na skupštinsku Deklaraciju iz 2010. godine u kojoj se ne pominje reč genocid.

Narodni poslanik Žarko Korać koji nije tada glasao za taj dokument smatrajući ga eufemističkim, za naš program kaže da tako direktno poricanje genocida znači ne samo nepoštovanje odluka Haškog suda, već i jednostrano interpretiranje skupštinske Deklaracije:

“U njoj se na vrlo lukav način izbegava kvalifikacija zločina i citira se presuda Haškog suda bez pominjanja reči genocid. Ali se poziva na Sud koji je taj zločin direktno kvalifikovao kao genocid. Tako da Nikolić u suštini ne interpretira korektno ili jednostrano interpretira tu Deklaraciju Skupštine Srbije. U njoj se, dakle, pominje medjunaordna presuda koju je on dužan da poštuje zato što su taj Sud u Hagu i njegove presude praktično deo našeg unutrašnjeg pravnog sistema. Drugim rečima, on pokazuje nepoštovanje odluka Suda koji je osnovan od strane saveta bezbednosti UN”, upozorava Korać.

Da li ovim iskazom novi predsednik Srbije ide korak nazad u procesu normalizacije osetljivih regionalnih odnosa?

Njegov prethodnik Boris Tadić u svom mandatu je dva puta bio u Potočarima i poklonio se srebreničkim žrtvama, Srbija je proteklih godina, uz Deklaraciju u kojoj se osuđuje ovaj najteži ratni zločin, izručila Haškom sudu najodgovornije vodje bosanskih Srba - Radovana Karadžića i Ratka Mladića. Ali, ni prethodni predsednik nikada nije izgovorio reč genocid.

Enver Kazaz, profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu, vidi kontinuitet na srpskoj političkoj sceni:

“Iz pseudoistine Borisa Tadića o političkom pomirenju, pali smo u istinu Tomislava Nikolića koji stvari naziva imenima svoje ideologije. Za Tadića možda jest, možda nije bio genocid, za Nikolića nije bio genocid, i to je naš politički kapital. Nikolić govori ono što Tadić misli, i kad to imamo u vidu, onda je jasno da i Srbiji i BiH, a i kompletnoj regiji, treba konačno ozbiljno suočenje sa ratnim zločinima. I to na svim stranama. Nije ni na bošnjačkoj strani drugačije”, kaže Kazaz i iznosi primer komandanta Armije BiH Rasima Delića kome je presuđeno za ratne zločine u Hagu a koji u bosanskom javnom prostoru nikada nije nazvan ratnim zločincem.

Žarko Korać kaže da Nikolić čini korak nazad u odnosu sa susedima. On ne može da zamisli da Tomislav Nikolić ode u Potočare i pokloni se žrtvama. Ovakvim izjavama Nikolić podseća na sopstvenu radikalnu prošlost iz 90-ih godina i vodi Srbiju u izolaciju i u regionu i šire.

“On, radikalizacijom stavova, a to je ono što je on oduvek mislio dok je još bio u Srpskoj radikalnoj stranci, dovodi ozbiljno u pitanje stav nekih analitičara da je to stranka koja se jako promenila.

Mi svakog dana sve više vidimo da se oni nisu promenili, da su vrlo agresivni. Tomislav Nikolić se ponaša, ne kao predsednik države, nego kao predsenik bivše Srpske radikalne stranke", kaže Žarko Korać i objašnjava zašto je takva izjava predsednika Srbije dodatno porblematična.

"Srebrenica je postala simbol rata u BIH. I negirati karakter tog zločina, govoriti protiv presude međunaordnog suda, vodi izolaciji Srbije. Tomislav Nikolić nij svestan da se nalazi pod prismotrom civilizovanog dela sveta. Oni gledaju i kažu: da li ćeš ti nastaviti ono što je započeo Tadić, makar da ostaneš na tom nivou, ili ćeš ići unazad". On evidentno ide unazad", zaključuje Korać.

Enver Kazaz primećuje da u Srbiji već dugi niz godina traje proces prekrajanja istorije i to ne samo one iz 90-ih godina. U tom smislu u Srbiji nema diskontinuiteta, smatra naš sarajevski sagovornik.

"Takva politika se obila Tadiću o glavu. Ona je na neki način rehabilitirala politiku ratnih zločina i u toj rehabilitaciji nije se išlo samo u blisku prošlost, nego i u onu dalju, pa je konačno Draža Mihajlović pretvoren u simbolički znak antifašizma", kaže Kazaz i odmah pokazuje zašto je odnos prema prošlosti tako delikatan za ceo region, kako se to odmah reflektuje u BIH:

"Rezultat takve politike je izjava Milorada Dodika da je u Republiku Srspk ugrađena borba srpskog naroda protiv fašizma. Radi se o vampirskom obratu istina, pri čemu eufemizmi u političkom polju su otvorili prostor radikalnim političkim elementima kakav je, nesumnjivo, Nikolić", smatra ugledni bh. intelektualac koji, kao i svaki nezavisni mislilac na Balkanu, nije pošteđen osporavanja nacionalističkih krugova u svom etnicitetu.

(Radio Slobodna Evropa, 10. oktobar/listopad)

Neman je na vratima (Andrićevog venca)

Pravni savetnik predsednika Republike, Oliver Antić je, nekoliko dana posle nove sahrane Pavla Karađorđevića na Oplencu, rekao da bi za Kraljevinu Jugoslaviju bilo „pametnije“ da je ostala u Trojnom paktu sa Hitlerom, koji je potpisao namesnik Pavle Karađorđević, jer po mišljenju ovog novog revizioniste istorije: „sačuvali bismo nekoliko miliona Srba, NDH ne bi postojala, a integritet naše zemlje ostao bi očuvan. Kasnije bi bila uspostavljena parlamentarna monarhija, a danas bismo bili negde na nivou Španije, Belgije ili Švedske. Da smo kroz rat prošli kao što su prošli Rumuni, Mađari ili Bugari, ne bi bilo zuluma na Kosovu, stradanja od ustaške kame“. Dodao je i da bi tada Srbija imala izlaz na Egejsko more, jer bi tada imala i Makedoniju, pored ostalih teritorija.

Oliver Antić je navodno pravni savetnik predsednika republike. Ne znam koliko se obrazovao u istorijskim naukama od vremena kada je kao „dobar student i još bolji komunista“ sudelovao u progonu nekoliko tadašnjih profesora Pravnog fakulteta početkom sedamdesetih godina XX veka, zbog njihovog velikosrpskog nacionalizma. Ali znam – tako je bar javno rečeno – da ga je predsednik Nikolić postavio da ga savetuje o pravu, a ne o istoriji (računajući tu i njenu reviziju).

Kao pravnik, međutim, Antić bi morao znati ponešto o posledicama revizije istorije i poricanja holokausta i drugih ratnih zločina u Evropi. Podsetiću ga. Danas specifične inkriminacije radnje poricanja holokausta i drugih nacističkih ratnih zločina postoje, na primer, u Austriji, Belgiji, Francuskoj,

Izraelu, Nemačkoj, Španiji i Švajcarskoj, dok u Češkoj, Slovačkoj i Rumuniji, u okviru opšteg dela izazivanja mržnje postoji, kao indikativno određena, i inkriminacija osporavanja holokausta, odnosno genocida i drugih ratnih zločina. Inkriminacije su različite: u većini država predmet krivičnog dela je upravo osporavanje holokausta koji je izvršio nacistički režim pre i u roku Drugog svetskog rata. U jednom broju država, predmet inkriminacije su i „drugi ratni zločini“. Francuska je u ovom pogledu specifična: zabranjeno je osporavanje genocida i drugih ratnih zločina koji su utvrđeni pravnosnažnim sudskim presudama ili za koja su okrivljeni oglašeni odgovornim, ako je presude doneo francuski ili međunarodni sud. Radnje krivičnog dela su različito opisane. Najčešće je u upotrebi formulacija po kojoj se delo sastoji u poricanju ili značajnom omalovažavanju holokausta i drugih ratnih zločina, koje je izvršeno u javnosti. Kazne su novčane ili zatvorske. Najniža zaprećena zatvorska kazna u ovim državama je mesec dana, a najviša dvadeset godina.

Ili, ako baš neće da se bavi uporednim pravom, revizionističkog savetnika treba podsetiti na čl. 1. Ustava Republike Srbije:

Republika Srbija je država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima.

Iako na poslednjem mestu u ovoj odredbi, Ustav utvrđuje da je Republika Srbija zasnovana na pripadnosti evropskim principima i vrednostima. Nacizam, na sreću više nije ni evropski princip ni evropska vrednost. Nego baš naprotiv. Antifašizam i antinacizam bitne su vrednosti na kojima je zasnovana današnja Evropa, kojoj navodno i ova vlast teži.

Da li će predsednik Nikolić zadržati savetnika Antića, a da ga ne zapita (iako nije ni pravnik ni istoričar, nego građanin Republike Srbije kao i svi drugi):

1. Da li se Hitler, sa kojim bi „pametno“ bilo održati pristupanje Trojnom paktu držao ugovora i dogovora o nenapadanju sa nekadašnjim Sovjetskim savezom? Ako nije, zbog čega savetnik misli da bi se držao bilo kakvog dogovora sa tadašnjom Jugoslavijom.

2. Da li u nadležnosti pravnog savetnika predsednika Republike Srbije spada zagovaranje „ustavne monarhije“ i kojim pravnim aktom je ovlašćen da je zagovara?

3. Kako savetnik misli da pomiri svoje pametovanje o Hitleru sa osam hiljada đaka i građana koje su Nemci (Hitlerovi Nemci) streljali 20. oktobra 1941. godine u Kragujevcu, u kome je predsednik dugo živeo i radio?

Ali predsednik neće postaviti nijedno od ovih pitanja svome revizionističkom savetniku, jer i on sam je počeo sa revizijom istorije, osporivši genocid u Srebrenici koji je sudski utvrđen ratni zločin.

Nažalost revizija istorije povodom srebreničkog zločina nije počela sa ovim predsednikom Republike. Za vreme službene posete Španiji, predsednik Republike Srbije – tada, Boris Tadić – pored uobičajenih, izrekao je i formulu koja je do sada bila u ekskluzivnom domenu izvornog radikalskog gena: „Jedina prepreka na putu ka EU je nefleksibilan stav Holandije zbog saradnje Beograda sa Haškim tribunalom“. Razlog za takav stav je holandska „nečista savest“, jer nije sprečen masakr u Srebrenici 1995. „Holandija se smatra odgovornom za tragične događaje u BiH i zato kažnjava demokratiju u Srbiji“, rekao je on (Danas, 11. mart 2009). Dakle, u elaboraciji tadašnjeg predsednika, Holandija ima „nečistu savest“ zato što njene oružane jedinice nisu sprečile masakr u Srebrenici, dok

Srbija, sudeći po ovim formulama, ima čistu savest, iako je ne tako davno Međunarodni sud pravde u Hagu utvrdio: Srbija je povredila obavezu da spreči genocid, na osnovu Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, u odnosu na genocid koji se dogodio u Srebrenici u julu 1995. godine. (Videti tač. /5/ izreke presude MSP u Hagu u slučaju Bosna i Hercegovina protiv Srbije.)

Nijedan šef države ne sme zanemariti to da, osim pravne krivice postoji i politička, moralna, a i nacionalna odgovornost koja je ne tako davno navela jedan francuski Državni savet da prizna odgovornost države Francuske za deportaciju Jevreja u Drugom svetskom ratu, iako broj onih koji poput Le Pena (počasnog građanina Zemuna), podržavaju ili opravdava Petenov višijski režim, u današnjoj Francuskoj nije zanemariv i mogao bi uticati na nečiji sveti mandat.

Ali Francuska ima Državni savet (koji je zapravo najviši sud u okviru administrativne grane pravosuđa), a Srbija ima savetnika mutne boljševičko-fašističke prošlosti i sadašnjosti. I snažnog revizionističkog poriva koji se obnavlja u gotovo redovnim ciklusima.

Vesna Rakić-Vodinić
(Peščanik.net, 10. oktobar)

Impresum

Podlistak "Žene, mir, bezbednost" uređuje redakcijski kolegijum.

Uredila

Tamara Kaliterna

Prelom i ilustracije

Marija Vidić

Izdavač: Žene u crnom

Beograd, Jug Bogdanova 18

Tel/fax 011/2623225

email: zeneucrn@gmail.com

web: www.zeneucrn.org

Podlistak "Žene, mir, bezbednost" je realizovan uz podršku

